

Studentská sekce

Na co se připravit při terénním výzkumu v jižním Kyrgyzstánu: stručné rady

Zhyldyz Kaarbaeva¹

Proč výzkum v jižním Kyrgyzstánu?

Mezi středoasijskými státy v postsovětském období je Kyrgyzstán státem, jehož současný historický vývoj byl a může i nadále být do značné míry poznamenán mezietnickým napětím. K dnešnímu dni se v Kyrgyzstánu mezietnická nesnášenlivost nejvýrazněji projevuje u představitelů dvou etnik – Kyrgyzů a Uzbeků, která mezi nimi vyvrcholila v ozbrojený konflikt na přelomu 80. a 90. let 20. století a posléze i v roce 2010. Mezietnické střety menší intenzity se vyskytly též v roce 2004 a 2006.

V sovětské Kirgizii byly zaznamenány srážky mezi Kyrgyzy a Uzbeky v roce 1961. Lze předpokládat, že mezietnických střetů bylo více, než se uvádělo v oficiálních zdrojích, které byly po rozpadu Sovětského svazu odtajněny a zpřístupňovány široké veřejnosti. Přesto, že sovětská ideologie přátelství národů se v praxi ukázala být účinnou, k ojedinělým sporům a násilným střetům mezi Kyrgyzy a Uzbeky stejně docházelo, respektive mezietnické napětí mezi etniky přetrvávalo. Z důvodů nevyřešení obdobných konfliktů a zákazu veřejné diskuse o mezietnických vztazích byly tyto konflikty úspěšně „zakonzervovány“.

Příčiny konfliktů, které vypukly v postsovětské době, podle mnohých autorů sahají až k dobám carského Ruska, respektive k sovětskému Rusku ve 20. letech 20. století. Příčiny četných příhraničních nebo mezietnických sporů a sporů o půdu a vodu tkví v procesech formování teritorií nových sovětských středoasijských republik, kde se nebral ohled na historický a etnický aspekt vývoje středoasijského prostoru a jeho obyvatelstva.

V jižních regionech Kyrgyzstánu je dodnes etnopolitická situace nepředvídatelná a v jakékoliv době může přerůst v další mezietnický konflikt. Jestli se dalo před rokem 2010 hovořit o jihu jako o celku, a to bez ohledu na jeho různorodost a vnitřní problémy, dnes už by se za integrovanou oblast dal považovat jen stěží. Nejaktuálnějšími příčinami dezintegrace společnosti nejenom v jižním Kyrgyzstánu se vedle (etno)politických, ekonomických a sociálně-kulturních problémů, jeví sílící islamizační tendence v zemi. Již od konce 19. století Kyrgyzstán není jen polyetnickou, ale i polykonfesní zemí. Přestože většina

¹ Studentka 4. ročníku doktorského studijního programu, obor Historie, Katedra historických věd Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni; věnuje se výzkumu etnické problematiky v postsovětském Kyrgyzstánu se zaměřením na kyrgyzsko-uzbecké mezietnické vztahy v jižním Kyrgyzstánu.

obyvatelstva republiky jsou sunnitští muslimové (80 % Kyrgyzové, Kazaši, Uzbeki, Tataři, Dungani, Ujguři a další), do nedávné doby se země odlišovala patrnou náboženskou tolerantností. Umírněný charakter islámu v Kyrgyzstánu se začal ubírat rychlým tempem radikálnějším směrem, což se nejvíce projevovalo mezi uzbeckou částí obyvatelstva (v roce 2010 v Uzbekistánu byl zaznamenán největší počet muslimů – 27 milionů). Radikálnější formu islámu dnes podporuje už značná část jižanů včetně dalších etnik. Podle odhadů místních a zahraničních expertů a výzkumných organizací by v Kyrgyzstánu v roce 2030 mělo dojít k největšímu nárůstu podílu muslimského obyvatelstva mezi 61 asijskými zeměmi. Dnes přibližně 50 % obyvatelstva země podporuje myšlenku o islámském státu, a to přesto, že islám měl v zemi svébytnou „měkčí“ formu s šamanistickými prvky národní kultury a lokálními kultury Kyrgyzů. Tento národní islám mohl nenásilně koexistovat s dalšími konfesemi v zemi. Kyrgyzové, na rozdíl od Uzbeků a Tádžiků, nenahradili všechny tradiční obřady muslimskými, s čímž dnes bojují tzv. „noví“ muslimové.

Kyrgyzstán je jednou z mála zemí v regionu, která se pokusila o liberálnější cestu svého vývoje, což opět vedlo k otevřenosti státu vlivům z „vnějšku“. Dnes stát poskytuje prostor pro legální i ilegální organizace, které mohou destabilizovat vnitřní situaci v zemi. Vývoj mezinárodní a regionální politiky, aktivity jednotlivých velmocí a činnost určitých vládních i nevládních organizací také určují politické dění uvnitř země. Trvalá vnitřní politická nestabilita (klanové mocenské boje), regionalismus, obchod s drogami, kriminalita, pomalý ekonomický vývoj, velmi obtížné formování občanské společnosti v podmínkách silných reislamizačních tendencí a oslabování roli státu ve formování občanské ideologie a identity, rovněž jako další vnější a vnitřní faktory doprovázejí snahu Kyrgyzstánu vytvořit společnou národní identitu Kyrgyzstánců, nikoliv jenom Kyrgyzů a uchovat si teritoriální a národní jednotu, svou existenci a funkčnost.

V takto komplikované a rychle měnící se situaci otázka vzájemných vztahů mezi etniky Kyrgyzstánu, a to zejména mezi Kyrgyzy a Uzbeky, se jeví jako jedna z klíčových, jelikož, jak se již ukázalo před šesti lety, je snáze zneužitelná různými státními i nestátními aktéry pro destabilizaci situací v jižním regionu, v celé zemi a v celém středoasijském regionu.

Jinými slovy, důvodem volby tématu mé dizertační práce bylo a je snaha překonat určité etnické stereotypy obyvatelstva Kyrgyzstánu, které vznikly u etnik v průběhu staletí trvající společné existence. Budoucí dizertační práce je snahou se podívat do historické tváře současného Kyrgyzstánu a jeho národa na základě historických faktů a analýzy současného dění v zemi.

Před tím než jsem se začala zabývat kyrgyzsko-uzbeckou problematikou, bylo nutné prozkoumat etnickou situaci Kyrgyzstánu obecně. Zmapování situace se hodilo také proto, abych mohla porovnat poměry Uzbeků nejenom s Kyrgyzy, ale též s dalšími etniky v zemi. Pomohlo by to také ke hlubšímu porozumění faktické role a významu uzbecké menšiny ve vývoji a fungování kyrgyzské státnosti a společnosti, jelikož uzbecké prvky etnicity byly a jsou dodnes přijímány představiteli jiných etnických skupin Kyrgyzstánu. Snažila jsem se zjistit, proč asimilace jiných etnik Kyrgyzstánu s Uzbeky je mnohem úspěšnější a rychlejší než s Kyrgyzy, a to zejména z toho důvodu, že se jedná o stát Kyrgyzů, nikoliv Uzbeků (který je v sousedním Uzbekistánu).

K dnešnímu dni jsem provedla čtyři terénní výzkumy. Součástí každého terénního výzkumu byly rozhovory, které umožnily zachytit názor či vztah k určitým událostem každého respondenta. Pozorování životních (sociálních) podmínek, osobní pohledy a prožitky respondentů z vybraných etnik umožňují přiblížit mezietnické, sociálně-kulturní, politické a ekonomické dění jižního Kyrgyzstánu. Rovněž vzpomínky a výpovědi starších respondentů přispívaly k mapování a interpretaci určitých událostí, i když se ve většině případů se jednalo o časově „mladé“ události. Údaje (osobní poznatky) pro výzkum kyrgyzsko-uzbecké problematiky jsem začala získávat z výpovědí respondentů formou nestrukturovaného rozhovoru. V současné době porovnávám, upřesňuji a doplňuji výpovědi s údaji archivních materiálů, informacemi v odborné literatuře a elektronických médiích (internet, video, televize, rádio), odborníky a s vlastními zkušenostmi.

Většina rozhovorů mi byla poskytnuta respondenty dvou měst – Oš a Džalal-Abad, v menší míře pak v Nookatu, Suzaku a Bazar-Kurganu. V současné době je výzkum geograficky zaměřen na dvě největší města jižního Kyrgyzstánu. Terénní výzkum probíhá v Oši a Džalal-Abadu, v praxi se ukázalo, že i takto úzce specifikovaný výzkum lze časově, fyzicky, psychicky a finančně provést. Při mém výzkumu jsem ovšem musela čelit celé řadě problémů.

Nevýhody při provádění terénního výzkumu v jihokyrgyzských podmínkách

Vzhledem k tomu, že praktických připomínek, komentářů a rad od různých terénních výzkumníků je velké množství, omezím se jen na ty, které tvořily základ během mého terénního výzkumu.

1. Muž anebo žena?

Ačkoliv rozdíl mezi osobnostmi a postavením mezi výzkumníkem-mužem a výzkumníkem-ženou nejsou zásadní, ve srovnání s českým prostředím se zdají být jihokyrgyzské realie vhodnější pro výzkumníka-muže než pro ženu, a to především

z bezpečnostních důvodů, společenským představám a druhořadému postavení ženy. Přestože ženy v Kyrgyzstánu pracují jako muži a vydělávají peníze, pořád zůstávají spíše v podřízeném postavení ve vztahu k muži, respektive rodině manžela. I kdyby žena zastávala vedoucí pracovní funkci, po návratu domů se z ní stává, ať formálně či fakticky, podřízená žena. Pokud žena vydělává více peněz než muž, ve většině případů nejsou její peníze hodnoceny stejně jako u muže. Podobně nejsou vždy rovnocenně vnímány ženy ve vzdělávacích institucích. Výjimkami pro uznání ženy může být vyšší věk a zahraniční příslušnost (například evropská).

Na veřejnosti i doma stále platí rozdělení na mužskou a ženskou část, a to zejména u Uzbeků. Mladí muži by měli dávat pozor, zda se na veřejných místech jako v MHD, na tržišti, v restauraci, usadí či postaví vedle ženy, které má doprovod – ať už je to maminka, bratr, otec, teta, starší sestra anebo soused. Kterákoliv varianta z výše zmíněných je vždy lepší než manžel. Pokud se muži chtějí seznámit se ženou, je potřeba připravit si peněženky, jelikož zde vždy platí muž. V případě, že si žena dovede kamarádky, platí muž i za ně. Co se týče žen, nemyslím si, že by české ženy měly větší zájem o muže z Kyrgyzstánu než o svůj výzkum, proto v tomto případě příslušné informace vynechám.

2. Věk výzkumníka

Důležitým, výhodným i nevýhodným, faktorem je věk výzkumníka. Na jihu Kyrgyzstánu zatím přetrvává vůči starším určitý odstup. Platí pravidlo, že čím je člověk starší, tím větší odstup si lidé udržují. Proto se nesmí divit ani urážet, pokud mu v MHD nabídne místo člověk, který je mladší jen o pár let než sám výzkumník. Obecně lze říci, že se mladší výzkumníci setkají s většími potížemi než ti starší, jelikož ve veřejných institucích, zejména ve vzdělávacích, raději jednají s vyučujícími, než s řadovými studenty. Totéž platí o respondentech, kteří mají větší důvěru ke starším výzkumníkům.

3. Jednání s institucemi (univerzity, knihovny, archivy, policie, nevládní organizace apod.)

Vytrvalost a dostatek času jsou nutností. Jen domluva, pokud na ni vůbec dojde, trvá měsíce. Je však důležitá při plánování délky terénního výzkumu. Domlouvání jde většinou rychleji, pokud se výzkumník dokáže rychle spřátelit a má talent narazit na správného člověka, který za určitých okolností rád vyjde vstříc. Ženám neradím využívat svého půvabu a charisma, a to zejména s policisty ale i s dalšími, kdo se jim svou činností a povahou podobají. S policisty neradím navazovat bližší kontakty ani mužům-výzkumníkům. Heslo „pomáhat a chránit“ je spíše vynálezem české policie.

Zvláště se musím zmínit o práci místních knihoven. Zatím mám zkušenosti se třemi knihovnami: Ošskou krajskou knihovnou (moc doporučuji, i když nemá v nabídce potřebnou literaturu, jelikož většina knih je ze sovětské doby, personál knihovny je však nadmíru

kvalifikovaný); Džalal-Abadská krajská knihovna (moc nedoporučuji, k potřebné literatuře se výzkumník s největší pravděpodobností nikdy nedostane. Pocházím z tohoto města a ani jednou během tří let svého výzkumu jsem se nedostala dovnitř, jelikož mají pořád přestávku na oběd anebo probíhající semináře); Národní knihovna v Biškeku (zatím mám rozpačitý názor, mohu říci, že okopírovat materiál se jen tak nepodaří. Vše je v ní zařízeno tak, aby se knihovníkům dostala část výzkumníkových peněz. Abych si ofotila potřebný materiál, musela jsem se obrátit na ředitele knihovny, který mě bez odpovědi poslal zpět. Později jsem se dozvěděla, že je lepší se domluvit na místě s určitou knihovnicí, vyjde to pak levněji. V knihovně platí pravidlo, že za každou ofocenou stránku platíte 30 kyrgyzských somů (cca 10 Kč). V archivu pak člověk zaplatí za každý dokument, který si prohlédne).

4. Vyhledávání respondentů

To je nejtěžší částí mého terénního výzkumu. Uzbeki, stejně jako jiné etnické skupiny, mi nechtěli poskytovat rozhovor, a to zejména tehdy, kdy se rozhovor týkal etnických a politických témat. Z Uzbeků se po mezietském konfliktu v roce 2010 stala uzavřená komunita. Abych se k nim dostala, začala jsem po dlouhém přemýšlení, s drobným podnikáním, jelikož většina z nich obchoduje. Velice obtížně se vyhledávají respondenti mezi jednotlivými etnickými skupinami například mezi tzv. Lolu (Lölu) – někteří z nich se identifikují jako subetnická skupina Tádžiků a jiní jako batumští či jerevanští Kurdové. Při vyhledávání respondentů bylo překážkou mé slabé postavení jako ženy, a navíc ženy neprovdané, dále nebezpečí v lokalitách obývaných určitými etniky, podezření ze strany respondentů a institucí, jestli nejsem špiónka. Největším problémem pro mě ale bylo silné odsuzování a spory s místními ženami (většinou věřícími Uzbekyněmi), které mě odsuzovaly jako ženu a muslimku.

Jít, ale vlastně se zastavit aneb Cesta do Santiaga de Compostela

Johana Svobodová

Svatojakubská poutní cesta je rozsáhlá síť cest po Evropě, které se střetávají a končí na severu Španělska v Galicii ve městě jménem Santiago de Compostela. Základních tras je celkem dvanáct a ty mají další větve, které dokonce protínají Českou republiku. Na těchto trasách se potkávají lidé z celého světa. Poutní cesta prochází nádhernými historickými místy, kouzelnými vesničkami a ohromujícími pohledy do krajiny. Trasy jsou značeny žlutými šipkami, mušlemi, nálepkami nebo rozcestníky.

Záleží na člověku, jak chce cestu pojmout. Dá se jít ve skupině, seznamovat se, jet na kole, na koni, nebo jít sám, jak bylo zvykem dříve. Nejčastější formou ubytování jsou ve Španělsku *alberque*, pokoje, ve kterých spíte třeba s dalšími dvaceti poutníky. Zde často platí přísný poutnický režim. Dá se také spát ve stanu nebo v luxusních hotelech a batohy si nechat převážet. V této době má Svatojanská cesta mnoho různých tváří. Cílem této cesty je dojít ke hrobu svatého Jakuba v katedrále, kde je každý den sloužena mše pro poutníky. Smysl této cesty je však mnohem hlubší. Každý poutník podnikající tuto cestu má svůj pravý důvod a také každý prožívá cestu jinak.

Ráda bych vám alespoň trochu přiblížila, jaká byla ta má cesta. Nenapadá mě lepší způsob, jak bych mohla lépe zakončit můj rok strávený na Erasmu, než touto další životní poutí.

Ráno se slzami v očích opouštím Seville, město, kde jsem strávila zatím nejlepší rok mého života. Nasedám na „blablacar“ a jedu spolujízdou do Porta, kde má moje cesta začít. Cesta z Porta do Santiaga podél pobřeží je dlouhá cca 280 kilometrů. Mým cílem je chvíli se zastavit, být sama se sebou, hlavně promyslet si události, které se udály nebo které bych chtěla, aby se v mém životě staly. Původním záměrem, kvůli velkému horku, bylo jen jít kolem oceánu, aniž bych tušila, že tudy poutní cesta vede. Nakonec jsem za ni byla ráda, za ten pocit, že opravdu jenom jdete a nestaráte se o trasu cesty, víte, že téhle cestě můžete věřit. A hlavně mám špatný orientační smysl, takže sama blondýna ve Španělsku by mohl být trochu problém.

První dny jsem skoro nepřemýšlela, jenom jsem se radovala a užívala si volnost. Další dny to přijde, dostaví se mi úžasné pocity svobody, nadšení a pohody. Samozřejmě je to fyzická dřina, kterou si ale užívám, i když to někdy tak nevypadá. Většinu cesty se snažím jít sama, spím po ubytovnách, občas stanuji v kempech, ale i ve volné přírodě. Připadá mi, jako kdyby s každým dalším dnem byla krajina krásnější. Za celou dobu se necítím sama, možná právě naopak. Po nějaké době se seznamuji s dvěma Kanadčankami a jednou Švédkou, jejich životní příběhy mě nadchnou. Cestu jdu třináct dní. Příchod do Santiaga de Compostela mě zvláště neohromí, je to velmi turistické město. Důležitý se pro mě stal ten proces chůze a poznávání sama sebe, odříznutí od civilizace a každodenních starostí. Tato cesta mi umožnila uvědomit si, jak krásné je být sama, něco, na co jsme skoro zapomněli, přitom věřím, že to je jeden z klíčů seberealizace a poznání. To, co jsem tam prožila, nikdy nezapomenu a věřím, že v blízké době podniknu nějakou další cestu.

Walsеровé – tajemní obyvatelé vrcholků Alp

Nikola Kociánová, Veronika Pozníková, Aneta Rosenhoferová

Walsеровé – pro některé možná povědomá skupina z doslechu či vyprávění, pro někoho naprosto neprobádaná etnická minorita. Informací o nich bohužel nenajdeme příliš. Při zkoumání tohoto etnika však zjistíme, že nenápadní obyvatelé alpských vesniček mají ať už ze své historie, folklóru, nebo kultury opravdu co nabídnout.

Pro zjištění dále uvedených informací o walserském obyvatelstvu jsme se vydaly přímo ke zdroji – do švýcarského kantonu Graubünden v rámci projektu Pestrá Evropa pod záštitou Provozně ekonomické fakulty České zemědělské univerzity v Praze.

V naší práci jsme aplikovaly kvalitativní metody výzkumu, které měly zajistit zodpovězení výzkumné otázky a několika dalších podotázek. Hlavním dotazem bylo, jak se walserská komunita cítí být odlišná od majoritní společnosti. S respondenty byl při osobním setkání veden rozhovor, který následně vedl k zodpovězení námi kladených otázek.

Walsеровé (nebo také Walseři), jsou potomci německých (alemanských) kolonistů pocházejících z Horního Wallisu, usazujících se ve 13. až 15. století ve vysokohorských alpských oblastech Švýcarska (kantony Wallis, Graubünden, zčásti Ticino) s přesahy do severní Itálie (severní Piemont, Aosta), Lichtenštejnska a západního cípu Rakouska (Vorarlberg, Tyroly). Ve svých nových sídlech byli v tehdejší feudálnímu systému nadáni řadou práv a svobod.

Z historie je známo, že Walsеровé upřednostňovali ke svému živobytí hory. Důvodem byla především možnost obživy. V nížinách totiž nebyl dostatek půdy pro zemědělství a materiálu k výrobě dřevěných potřeb. To tedy znamenalo jediné, přecházet hory a hledat vhodné místo k bydlení. Ovšem život v horách nebyl jistě žádný med, ačkoli krása okolní přírody mohla leccos vynahradit. Walsеровé se extrémním životním podmínkám obdivuhodně přizpůsobili a okolní prostředí si naklonili na svou stranu.

Walsеровé se dosud vyznačují osobitou tradiční materiální a duchovní kulturou, zejména ve spojitosti s alpským hospodařením. V posledních desetiletích však již došlo ke značnému narušení a rozpadu roztroušených walserských komunit, k vyliďňování vesnic a počínající ztrátě jejich typického nářečí.

Většina obyvatel hovoří kromě němčiny také zvláštním dialektem alemánské němčiny, který je velmi odlišný od klasické němčiny a je pro toto etnikum typický. Tento dialekt, zvaný „Titch“, je převážně používán v rodinách a na pravidelných sešlostech. Kvůli snižujícímu se počtu walserského obyvatelstva se ale toto nářečí podaří zaslechnout v lichtenštejnských

a švýcarských vesničkách jen málokdy. Titch vznikl delší izolací obcí od komunity a odlišuje se podle toho, v jaké oblasti či zemi Walserové žijí.

U obyvatel alpských vesniček s dřevěnými domky bychom mohli najít několik pokrmů, které ale musely být jednoduché a nesměly stát mnoho peněz. Většina lidí byla farmáři, a tak základem jejich jídelníčku byly hlavně mléčné produkty z jejich chovu – mléko, sýr, mléčné (a později i rýžové) pyré. Oblíbená byla také jídla z brambor, a to především zapečené brambory s vepřovým sádlem. Do walserského jídelníčku patří i zelí a také maso, které je nejčastěji uzené.

Samozřejmostí u walserského obyvatelstva jsou svátky a tradice, většina z nich se však neliší od těch lichtenštejnských a švýcarských. Mimo tradic, jako jsou Vánoce, Nový Rok a Velikonoce, dodržují Walserové jednu poměrně netradiční. Při narození dítěte dostane novorozeně chléb s brusinkami, který je mu seslán jako dar od Matky Boží Panny Marie. Další poměrně odlišnou tradicí je průběh walserského pohřbu. Než se tato smuteční událost uskuteční, procházejí lidé na hřbitov smuteční bránou, která je ozdobena smutečním kvítím.

Dá se říci, že převážná většina walserského obyvatelstva jsou katolíci. Někteří navštěvují kostely pravidelně každý týden a jiní jen o svátcích. Výjimku tvoří Walserové v oblasti Werdenberg u Bernu a v některých údolích kantonu Graubünden. V 16. století rozhodly úřady v Bernu, že se má obyvatelstvo ve všech podřízených obcích stát protestanty, a určily tak i náboženskou příslušnost místních Walserů. V největším švýcarském kantonu Graubünden se ale každá obec mohla sama rozhodnout, jakou konfesi přijme. Proto se tedy ve švýcarských alpských vesničkách najdou i Walserové, kteří se řadí k protestantům.

Dalším zajímavým prvkem jsou shromáždění, která se konají každé tři roky. Na těchto akcích se schází kolem 200 Walserů ze Švýcarska, Lichtenštejnska, Itálie i Rakouska. Tohoto shromáždění jsme se tento rok zúčastnily také. Konalo se čtyři dny, zpočátku ve švýcarském městě Chur, poté se slavnost přesunula do malebné obce Arosa. Na místě se projednávají novinky ohledně celé komunity, zpívají se lidové písně, lidé jsou oblečeni v krojích a po pár skleničkách kvalitního švýcarského vína zazní i walserská hymna. My jsme tak, díky tomuto setkání, měly jedinečnou možnost nahlédnout o trochu více pod pokličku právě tomuto etniku, což pro nás byl velmi obohacující zážitek.

Walserové jsou na první dojem uzavření, ostatně jako většina germánských národů. Po delším povídání se ale ukázalo, že jsou neobyčejně milí a s dotazováním neměli žádný problém, ba naopak. Byli velice překvapeni a zároveň potěšeni, že o ně jevíme zájem.

Turecké etnikum v Bulharsku

Tomáš Matz, Tereza Aišmannová, Tereza Neuwirthová, Petra Wernerová

Bulharsko – země přímo sousedící s Tureckem, po dlouhou dobu patřící k Osmanské říši. Není tedy překvapením, že tady Turci stále tvoří velký podíl obyvatelstva. Ačkoliv počty bulharských Turků neustále ubývají (588 318 osob – 8 % celkové populace, údaje z roku 2011), stále jsou největší etnickou minoritou v zemi, o čemž se můžeme sami přesvědčit především v jihovýchodní části Bulharska.

Paradoxně je poměrně složité odlišit Turky od ostatních obyvatel. Vzhledově mezi Bulhary tak znatelným způsobem nevyčnívají, jak jsme měli možnost se sami přesvědčit v několika situacích při navazování kontaktu. Existují ale prvky, díky nimž je můžeme snadno rozeznat. Náboženství a jazyk – hlavní odlišnosti, které jsou pro tento národ typické.

Silná zakořeněnost islámu u Turků je duchovně spojuje, ale zároveň separuje od Bulharů, vycházejících z ortodoxního křesťanství. Mešity po celé zemi stojí již z dávných dob Osmanů, ačkoli se lze samozřejmě setkat i s novými. Příkladem je mešita z malé turecké vesničky Duždovnica (viz foto), která od pohledu překvapí svou jednoduchostí a materiálem, ze kterého je vyrobena – moderní plechová konstrukce.

Podobné jsou i minarety mešity v historickém městě Veliko Tarnovo. V obou případech k nim nepatří žádná další náboženská stavba. Zda je to z finančních nebo jiných důvodů, se můžeme pouze dohadovat, ovšem místní Turci si s tím hlavu příliš nelámou. Všichni, se kterými jsme vedli rozhovory, se v tomto ohledu vyjádřili jasně a to tak, že islám pro ně hraje určitou roli v životě a vyznávají ho, dokonce vám doporučí právě návštěvu mešity. Jaká je ale realita? Při návštěvě těchto svatostánků v době modliteb téměř žádné místní nenajdete – v celé mešitě se modlila jedna paní a pak tam byl ještě správce budovy. Přitom z okolních budov v turecké části města jsme mohli pozorovat všudypřítomné, na nás upřené, pohledy. Pouhá souhra náhod nebo důkaz vypovídající o něčem, když pomyslíme na to, jakou roli hraje právě pro muslimy pravidelná modlitba? Přesto lze na tamních Turcích poznat, jak jsou na své náboženství hrdí a považují je za odlišnost od Bulharů.

Druhým zmíněným charakteristickým znakem je jejich jazyk. Turečtinou hovoří téměř všichni Turci v Bulharsku, mnoho z nich dokonce pouze tímto jazykem, přirozeně zejména v čistě tureckých vesnicích. V rodinném kruhu jsou zvyklí mluvit pouze turecky, při oficiálních příležitostech pak bulharsky. V mluvě bulharských Turků je také slyšet specifický turecký dialekt.

Nejvíce Turků v současnosti žije v jižním Bulharsku, v provincii Kardžali, a poté hlavně v severovýchodních oblastech, jako jsou Razgrad, Targoviště, Silistra a Šumen. Rodiny z Bulharska a Turecka jsou často v úzkém styku a komunikují spolu. Obyvatelé zejména jižních oblastí blízko k hranicím běžně dojíždí do Turecka za svými příbuznými nebo na nákupy. Není to tedy jako za dob komunismu, kdy byla snaha Turky asimilovat a byla jim nejrůznějšími způsoby odpírána jejich práva. Nyní už jsou na tom lépe a v rámci dodržování jejich tradic a náboženství již mají svobodu.

Turky dokonce zastupuje politická strana DPS – Hnutí za práva a svobody. Jedná se o liberální stranu, jejímž hlavním cílem je hájit zájmy muslimů (politické strany v Bulharsku nesmí být zakládány na etnickém základě), tedy hlavně Turků. Těší se dokonce takového úspěchu, že má v parlamentu 34 poslanců. I přesto se však částečná diskriminace bulharských Turků v současnosti stále vyskytuje. Pracovní pohovory mohou být poněkud těžší, pokud se ucházíte o místo v bulharské společnosti, členové politické strany nemají povoleno mluvit na veřejnosti turecky. Navíc jsou kromě krátkých novinek v bulharské televizi potlačována turecká média.

V krajině ľadu a snehu

Anna Vozárová

Vždy ma nejakým spôsobom priťahoval sever, severská kultúra a príroda, preto som si v rámci projektu Pestrá Európa vybrala etnickú skupinu Sámov. Keďže som v priebehu druhého ročníka letného semestra bola na výmennom študijnom pobyte vo Fínsku, mala som skvelú príležitosť sa danej skupine čo najviac priblížiť a zistiť autentické informácie z každej strany. Konkrétne som sa zamerala na Sámov z oblasti Inari vo fínskom Laponsku. V tomto meste sa nachádza ako múzeum tak aj kultúrne centrum a parlament danej kultúrnej menšiny. Tieto inštitúcie som vopred kontaktovala a na dočkala som sa pozitívnej odpovede s kontaktom na jednu z rodín v tejto oblasti. Na túto cestu som sa rozhodla ísť sama, aj keď univerzita v Helsinkách ponúkala niekoľko skupinových výletov do rôznych oblastí

Laponska. Organizovaný výlet by mi výskumné podmienky len zhoršila prišla by som o možnosť venovať sa naplno Sámom.

Let z Helsiniek do Ivala trvá približne toľko, ako let do Prahy. Lietadlo bolo plné Fínov, ktorí cestujú na dovolenku, keďže v tom období sú vo Fínsku niečo ako polročné prázdniny. Po zorientovaní sa na malom letisku a po prvých momentoch v krajine ľadu a snehu som našla blízku autobusovú stanicu, z ktorej som sa dostala k svojmu ďalšiemu cieľu, ktorým je Uruniemi camping pri jazere Inari. Tento kemp mi odporučila pani, ktorú som spoznala prostredníctvom známej siete couchsurfing.com. Bolo veľmi ťažké získať nejaké kontakty v tomto meste, keďže Inari má približne 800 obyvateľov. Táto pani je ale Nemka, ktorá sa tu v zimnom období venuje husky safari, preto sa v oblasti dobre vyzná a má tu veľa známych. Je vlastne aj jediná, ktorá mi odpovedala pozitívne resp. ktorá si dala tu námahu a našla mi čo najlepšie ubytovanie v rámci študentských možností. Po ubytovaní som vyrazila do centra na malú obhliadku. Bola nedeľa, kultúrne centrum bolo zatvorené a na múzeum SIIDA mi tiež ostalo málo času, preto som sa rozhodla preskúmať open-air múzeum, kde sa nachádzajú tradičné obydlia Sámov a aj snehové divadlo – malý amfiteáter zo snehu. Stále sa nevedela vynadávať na nádhernú prírodu navôkol. Všadeprítomné ticho, lesy, zamrznuté jazerá, ako keby som sa ocitla v nejakej rozprávke. Moje ubytovanie sa nachádzalo asi 2 kilometre od centra Inari, preto som sa pred siedmou večer pobrala naspať do chatky, aby som náhodou neprebudila nejakého spiaceho medveďa.

Nasledujúci deň som si privstala a vyrazila opäť do centra mestečka. Pred návštevou kultúrneho centra som sa ešte zastavila v malom obchode so suvenírmi, lebo ma vo výklade zaujala reklama na výlet ku Sámom a na sobiu farmu. Samozrejme, ako každá atrakcia pre turistov, trojhodinová návšteva Laponcov, ktorí vás povožia na saniach so sobmi a zaspievajú tradičné piesne v joik štýle, vyjde pekne draho a s autentickým aktuálnym životom nemá veľa spoločného. Celkom sklamaná som pokračovala v mojej ceste do kultúrneho centra. Vtedy som ešte netušila, že sa na mňa pekne pripravili a boli veľmi nadšení z môjho záujmu. Nakoľko som prišla v prázdninovom období, veľa rodín bolo mimo svojho obydlika alebo mali na návšteve príbuzných a nemohli sa mi venovať. Našiel sa ale jeden majiteľ veľkej sobej farmy, ktorý ochotne prisľúbil, že mi ukáže, ako vyzerajú jeho bežné dni a čo to znamená chovať stovky sobov. Dohodli sme sa, že ma vyzdvihne svojím autom na druhý deň ráno. Spokojná som sa rozlúčila so zamestnancami kultúrneho centra a vybrala som sa do niekoľko kilometrov vzdialenej dedinky Kaamanen, kde býva spomínaná pani Anna z couchsurfingu. Za jej ochotu a pomoc som jej priniesla malý darček z Českej republiky a strávila s ňou a jej nádhernými psami celé popoludnie. Vyskúšala som si riadiť husky záprah, ktorý som ale po pár kilometroch už nedokázala udržať a zlatí psíci ma nechali uprostred lesa v snehu. Anna je

ale na takéto situácie pripravená a po pár minútach sa po mňa vrátili. Vyzerá to jednoducho, ale udržať 6 veľkých psov nie je maličkosť. Po tomto dobrodružstve som bola pozvaná na čaj a pani mi rozprávala o tom, ako to tu na severe funguje o jej skúsenostiach s cudzincami a o obyvateľoch mestečka. Večer ma odviezla do môjho kempu. V noci ma prebudil hluk nadšených ľudí z ostatných chatiek. Pri pohľade z okna ma naplnil neskutočný pocit. Obloha žiarila zelenou, miestami bielou farbou. Nejako som pozabudla na to, že môžem mať šťastie vidieť polárnu žiaru. Neuveriteľný zážitok!

Nastal deň D. Pán Antti ma 47 rokov a celý život sa venuje farme so sobmi. Už jeho predkovia, rodičia, prarodičia sa venovali tomuto spôsobu života, takže sa rozhodol pokračovať v rodinnej tradícii aj on. Na rozdiel od iných rodín, nevyužíva soby ako turistickú atrakciu, chová ich na mäso a kožušinu, z ktorej vyrába napríklad aj tradičné topánky. Spočiatku som sa bála komunikácie. Aj keď sa snažím učiť fínčinu, nie som na úrovni viesť plnohodnotný rozhovor, ale Antti vedel aj trocha po anglicky, takže sme si nakoniec celkom obstojne rozumeli. S rodinou býva asi 10 kilometrov od Inari vo vlastnoručne postavenom domčeku. Jeho rodičia bývajú asi o 5 metrov ďalej, takže sú si všetci stále blízki. Po príchode do jeho domu mi dal teplé oblečenie, lebo som nemala pri sebe oblečenie vhodné na prácu, ktorú som sa chystala vykonávať. Kožušinová čiapka, rukavice, čižmy, ušité zo sobej kožušiny laponskou babičkou, cítila som sa ako malá Laponka. Nasadli sme na snežný skúter a s vetrom vo vlasoch sme smerovali do lesa nakŕmiť sobie stáda. Vo veľkých kontajneroch sme prevážali nasekanú trávu a vrecia s granulami. Kŕmenie prebiehalo tak, že kontajner bol pripevnený o snežný skúter, ktorý sa pohyboval okolo stáda, zatiaľ čo ja som bola v ňom spolu s trávou a granulami, ktoré som za pochodu vyhadzovala von. Bola to celkom zábava, soby nás nasledovali ako nejaké kačičky. Takto sme vystriedali tri stáda, ktoré boli na rôznych miestach v lese. Po namáhavom dni mi ešte ukázal krásne miesta a výhľady z okolitých kopcov na jazerá a lesy a nechal ma vyskúšať si riadenie snežného skútra. Pri pohľade na krajinu som nevedela nájsť slová, ktoré by dokázali opísať moje pocity. Nasledovalo pozvanie na večeru, kde som sa zoznámila aj s jeho dvoma dcérami. Staršia bola v mojom veku, ukázala mi tradičné oblečenie, šperky, rodinné fotografie, zatiaľ čo maličké trojročné dievčatko počúvalo piesne od speváčky s laponským pôvodom, Solju. Večera bola tradičná, dusené sobie mäso na masle so zemiakovou kašou a brusnicovým pyré. Bolo krásne byť nachvíľu súčasťou takejto domácnosti. Na saunu som bola už príliš unavená, tak ma Antti odviezol k mojej chatke a dohodli sme sa na ďalšom stretnutí. Druhý deň ráno som sa zobudila s bolesťou svalov v rukách aj nohách, ale to ma neodradilo od toho konečne navštíviť aj múzeum SIIDA, aby som pochytila aj nejaké teoretické informácie. Strávila som tam asi tri hodiny, nebolo veľmi veľké ale informačne určite obsiahle. Venuje sa ako Sámom,

ich kultúre a histórií, tak aj prírode v Laponsku. Vrátila som sa ešte do kultúrneho centra, kde som sa podelila o zážitky a poďakovala za pomoc. Tentokrát som sa mohla pozrieť aj do rokovacej miestnosti parlamentu a do knižnice. Na obed som sa stretla posledný krát s Annou, ktorá bola takisto nadšená z mojich zážitkov na sovej farme. S Anttim sme sa dohodli, že ma na druhý deň odvezie na letisko do Ivala a takisto som od neho kúpila sobie mäso, aby som sa mu zavďačila za jeho pohostinnosť a zároveň priniesla hodnotný suveníromojej rodine.

Pri rozlúčke na letisku mi Antti daroval striebornú brošňu symbolizujúcu šťastie. Dojatá a spokojná som v lietadle premýšľala, kedy sa budem môcť znova vrátiť do krajiny ľadu a snehu, kde majú ľudia srdce zo zlata a kde vám na cestu lesom svieti aurora. Kiitos!